371.013
Б 82

Р-У

1484/-

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. Драгоманова

на правах рукопису

БОРИСОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДРАМАТИЗАЦІЇ

13.00.01 – теорія і історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

Дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київський педагогічний інститут ім. О.М. Горького
БІБЛІОТЕКА

Київ – 1994

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова
100310802

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Українському державному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова

Наукові керівники: доктор педагогічних наук, професор
Бондар Володимир Іванович,

кандидат педагогічних наук, доцент
Мазоха Дмитро Степанович.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Щербо Алла Борисівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
Рудницька Оксана Петрівна.

Ведуча організація: Інститут педагогіки АПН України

Захист відбудеться "_____"_____1994 року на засіданні спеціалізованої вченої ради К II3.0I.02 в Українському державному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова /252030, м. Київ - 30, вул. Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Автореферат розіслано "___"_____1994 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Долинська Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства особливо важливою стає ініціатива і творчість у всіх видах діяльності людини. Творчість – це діяльність, результатом якої є нові, оригінальні матеріальні чи духовні цінності, що мають суспільне значення та відрізняються професійним рівнем, який обумовлений творчими здібностями особистості.

Сьогодення показує, що сучасна школа недостатньо задовольняє потреби суспільства в якості виховання творчої особистості. На вирішення цих завдань спрямована Державна національна програма відродження освіти. Важливе місце в ній відводиться початковій ланці, оскільки саме вона забезпечує становлення особистості, формує початкові загальнонавчальні уміння і навички, розвиває інтерес до художньої та технічної творчості.

Видатні педагоги К.Д.Ушинський, В.О.Шацька, А.С.Макаренко відзначали необхідність створення педагогічних умов, які б сприяли формуванню творчих здібностей учнів. Загальні питання їх формування досліджувались в працях П.Я.Гальперіна, Г.С.Костюка, В.О.Моляко, В.О.Сухомлинського. Проблема розвитку здібностей розглядалась також в працях О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна, Б.М.Теплова, ряду зарубіжних авторів /М.Карне, К.Текекс/.

В сучасних умовах значно підвищився інтерес дослідників та практичних працівників до проблеми творчості, творчої діяльності, розвитку творчої особистості. Однак стимулювання і розвиток творчих здібностей учнів засобами мистецтва в педагогічній і методичній літературі вирішене ще недостатньо. Стимулювання творчої активності в процесі навчання і виховання має на меті підвищити ефективність пізнавальної діяльності учнів, розвинути їхні творчі сили і можливості.

Здібності людини виявляються не тільки в тому, як вона засвоює і відтворює набуті людством знання та вміння, а й як розв"язує на їхній основі нові завдання. Здібності розрізняють на загальні, необхідні для різноманітних видів діяльності /зацікавленість, самостійність, швидкість виконання, ініціатива, оригінальність та інше/, і спеціальні, які виявляються в конкретній, в даному випадку, музично-ігровій діяльності. Музично-ігрова драматизація являє собою синтетичний жанр, який для реалізації потребує комплексу здібностей: емоційне сприймання музики, ладовисотний та ритмічний слух, музичну пам"ять, а також ті, які свідчать про спроби дітей відобразити в рухах характерні риси героїв відповідно характеру музики, її виражальних засобів /лад, динаміка, темп, регістр, штрихи, тощо/.

Тільки ті способи руху дітей можна назвати творчими, з допомогою яких виражається задум музичного образу шляхом використання комбінації вивчених рухів з новими елементами, поміченими в житті, і відповідають особливостям музичного матеріалу. Повноцінна творча діяльність можлива при співвідношенні загальнотворчих і спеціальних музичних проявів дітей. Чим вище рівень загальних здібностей дитини, тим успішніше розвиваються і спеціальні її здібності. Розвиток спеціальних здібностей вносить свій вклад у загальні здібності учнів.

Враховуючи наявність "наскрізних" здібностей, ми вважаємо, що музично-ігрова драматизація може бути як засобом розвитку музичних здібностей, так і розвитку таких загальних здібностей, як інтерес до музичної драматизації, самостійність в розв"язанні ігрового завдання, оригінальність у вирішенні власного задуму, комбінаторні здібності у виборі рухів, перенос знань та вмінь в ситуацію нових, незнайомих їм музичних творів.

Недостатність розробленості проблеми розвитку творчих здібностей засобами музично-ігрової діяльності та значення її для практики обумовили вибір теми дослідження: "Формування творчих здібностей молодшого школяра у процесі музичної навчально-ігрової драматизації".

Об"єкт дослідження - формування творчих здібностей в учнів початкової школи.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування творчих здібностей молодшого школяра.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні, розробці і експериментальній перевірці ефективності педагогічних заходів, які б забезпечили формування творчих здібностей учнів у навчально-виховному процесі засобами музично-ігрової драматизації.

Виходячи з попередніх результатів нашого теоретичного і експериментального дослідження, була сформульована така гіпотеза: якщо в процесі музично-ігрової драматизації, що використовується на уроках і в позаурочній роботі, буде забезпечуватись активізація сприймання музики та засвоєння практичних навичок музично-ритмічних рухів, то це сприятиме розвитку, як музичних здібностей учнів, так і формуванню загальних творчих здібностей завдяки набутим навичкам відтворення музичного образу в музично-ігровій формі.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження були поставлені такі завдання:

- визначити критерії та показники творчих здібностей учнів перших класів у музично-ігровій діяльності;

- теоретично розробити та експериментально перевірити педагогічні умови ефективного формування в учнів творчих здібностей у процесі музичної діяльності;

– розробити практичні рекомендації щодо удосконалення процесу формування творчих здібностей школярів під час музично-ігрової драматизації.

Методологічна основа дослідження. В своїй роботі ми орієнтувались на філософське розуміння системного підходу, теоретичні положення психологічної науки про єдність емоційного і раціонального в пізнанні, про діалектичний взаємозв"язок процесів свідомості та діяльності

Під час виконання даної роботи використовувались такі методи педагогічних досліджень: спостереження за роботою вчителів молодших класів загальноосвітніх шкіл, музичних керівників дошкільних закладів; аналіз шкільної документації /робочі, календарні, позаурочні плани вчителів, матеріали роботи методичних об"єднань/; бесіди з вчителями, директорами шкіл, учнями та їх батьками, з музичними керівниками дитячих садків, керівниками гуртків дитячої художньої самодіяльності; анкетування вчителів та вихователів; педагогічний експеримент /констатуючий та формуючий/; аналіз результатів діяльності учнів; статистична обробка одержаних даних.

В дослідженні брали участь учні перших класів та вихованці підготовчих груп дитячих садків м.Переяслав-Хмельницького, с.Циблі Київської області, м.Дніпропетровська та м.Канева Черкаської області. Всього 1353 дітей.

В роботі враховувався практичний досвід автора на посаді викладача методики музичного виховання, організації і проведення дозвілля в дошкільних закладах, ритміки в Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі /1965-1985/ та керівника гуртка "Музична казка" в СШ № 5 м.Переяслав-Хмельницького /1986-1990/.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні критеріїв та показників,що проявляються в інтересах учнів до творчої діяльності, у виявленні самостійності, оригінальності, здатності до комбінаторності та переносу знань і навичків в ситуацію назнайомих дітям музичних творів в процесі музично-ігрової драматизації; в розробці педагогічних умов ефективного формування у дітей творчих здібностей засобами музично-ігрової драматизації.

Особистий внесок автора. Розроблена система роботи з метою підвищення рівня творчих здібностей першокласників у процесі музично-ігрової драматизації, яка включає музично-дидактичні, музично-ритмічні ігри, сценічні вправи, а також індивідуальні та колективні форми організації навчально-творчої діяльності.

Теоретична значимість дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічних умов розвитку творчих здібностей учнів першого класу в процесі музично-ігрової драматизації, до яких включена організація сенсорного досвіду дітей, використання його в музично-ігровій діяльності, взаємозв"язок індивідуальних та колективних форм організації навчально-творчої діяльності учнів; розробці діагностичних рівнів виявлення творчих здібностей учнів, що формуються засобами музично-ігрової драматизації в різних педагогічних ситуаціях.

Практична значимість. Внесено корективи в зміст предмету "музика" з метою забезпечення його спрямованості на розвиток творчих здібностей учнів молодших класів. Розроблені і видані методичні рекомендації для вчителів початкових класів та музики з питань формування у дітей творчих здібностей засобами музично-ігрової драматизації. Складена експериментальна програма з ритміки для учнів першого класу.

На захист виносяться такі положення:

I. Завдяки систематичному, цілеспрямованому використанню в

роботі вчителів початкових класів і музики музично-ігрової драматизації у дітей розвиваються не тільки спеціальні музичні здібності /естетичне переживання музики, чуття ладу, ритму, фрази, штрихів тощо/, а й, шляхом перенесення музичного образу в музично-ігровий, успішно формуються такі необхідні загальні здібності, як зацікавленість, самостійність, комбінаторність, винахідливість, що підвищує здатність дітей до продуціювання нестандартних ідей і знаходження оригінальних рішень.

2. Потенційні психофізіологічні можливості, що властиві кожній дитині, за відповідних педагогічних умов впливають на розвиток творчих здібностей. До таких умов відносяться: організація сенсорного досвіду дітей, включення сенсорного досвіду в музично-ігрову драматизацію; використання творчих, проблемних ситуацій в умовах забезпечення єдності індивідуальних та колективних форм організації навчально-творчої діяльності учнів.

Апробація і впровадження дослідження відбувались у формах обговорення на кафедрі педагогіки та методики початкового навчання Українського державного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова; виступів з результатами дослідження на науково-практичних конференціях у вказаному вузі і його Переяслав-Хмельницькому філіалі /1989-1993/; публікацій методичних рекомендацій, розробки лекційно-практичного курсу "Ритміка як засіб підвищення ефективності процесу навчання музично-ігровим навичкам", прочитаного на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів в Переяслав-Хмельницькому філіалі УДПУ ім.М.П.Драгоманова, лекційно-практичного курсу "Педагогічні основи музичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку" для студентів педагогічного факультету цього ж вузу з додатковою спеціальністю "Музика", а також в формі довготривалого впровадження методики, розробленої

автором, в школах м.Переяслава-Хмельницького Київської обл.

Логіка дослідження і його зміст визначили структуру дисертації. Вона складається з вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури та додатка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі визначена актуальність дослідження, мета, завдання роботи, її гіпотеза, методологічні та теоретичні основи, сформульовані положення, які виносяться на захист, розкривається наукова новизна та практична значимість, описані форми апробації.

В першому розділі "Творчі здібності молодших школярів як педагогічна проблема" розкривається теоретична сутність творчих здібностей особистості і педагогічні основи їх формування у молодших школярів; охарактеризована музично-ігрова драматизація та її роль в навчально-виховному процесі початкової школи; проаналізовані результати організації музично-ігрової діяльності учнів перших класів та дітей підготовчих груп дитячого садка.

В психолого-педагогічних дослідженнях творчість розглядається як важливий компонент соціальної культури. Все більш важливого значення набуває робота загальноосвітньої школи по вихованню підростаючого покоління, здібного творчо, самостійно і відповідально вирішувати завдання, що назріли. Уроки музики в молодших класах і позаурочна музична діяльність являють собою багаті можливості для розвитку творчих здібностей учнів. Однак педагогічне керівництво музично-творчою діяльністю молодших школярів ще не відповідає вимогам суспільства і потребує постійної уваги, спрямованої на досягнення поставленої мети.

Довгий час суспільство не мало гострої практичної необхідності у вивченні психології творчості. Особливостями і умовами

формування творчої особистості вчені зацікавились на рубежі XIX-XX ст., інтенсивно розвиваються дослідження в цій галузі і в наш час. Вагомий внесок в дослідження цієї проблеми зробили вчені: М.С.Бернштейн, Б.М.Кедров, О.М.Леонтьев, О.К.Тихомиров, О.В.Скрипченко, П.Я.Якобсон. Сучасна наука досліджує проблему творчості з різних точок зору. Психологія досліджує процеси творчого мислення /В.Г.Ананьев, О.Г.Костюк, В.О.Кудін, О.І.Нікіфорова, А.В.Петровський/. Педагогіка вивчає шляхи і засоби формування творчих здібностей в учнів /М.О.Данилов, Н.О.Ветлугіна, Е.І.Ігнатьєв/.

Творчі завдання ставить перед людиною саме життя. Відчуваючи ріст потреб суспільства з розвитку творчих здібностей людини, школа вже робить перші кроки в цьому напрямку. Зміщення процесу розвитку дітей в бік більш раннього віку відкриває великі резерви для розвитку здібностей. З приводу поняття "дитяча творчість" Л.С.Виготський писав, що воно є нормальним і постійним супутником дитячого розвитку. Дитяча творчість має, як правило, суб"єктивну цінність. Таким чином, поняття "новизни" по відношенню до дитячої творчості має особливе забарвлення. Розглядаючи це питання з різних точок зору і в різних аспектах, більшість вчених сходяться на тому, що в характеристиці дитячої творчості не стільки важливий результат, як сам процес творчої діяльності. Аналіз продукції дитячої творчості свідчить про особистість дитини, її інтереси, здібності. Дитяча творчість оцінюється не за об"єктивними високими якостями, а з боку її виховного значення для самих творців.

В психолого-педагогічних дослідженнях останніх років проблема формування творчих здібностей учнів посідає чільне місце. Про це свідчать роботи В.І.Бондаря, Н.О.Ветлугіної, П.Я.Гальперіна, О.В.Юричука, В.О.Моляко, О.Я.Савченко, А.Б.Щербо та інших.

Внесок сучасного шкільного музичного навчання у вирішення

завдань загального психічного розвитку дитини недостатній. Питання дитячої творчості в галузі музики як продуктивної діяльності вивчене мало. Причини закладені в консервативності деяких прийомів, які використовуються в музичному вихованні школярів та в слабкому орієнтуванні на розвиток елементів музичної творчості. Ідеї про необхідність всебічного формування особистості учнів через активізацію їхніх творчих музичних здібностей в процесі виконання і складання музики висувались ще Б.В.Асаф"євим, Б.Л.Яворським. Вони отримали подальший розвиток в працях О.О.Апраксиної, Н.Л.Гродзенської, Д.Б.Кабалевського, М.Д.Леонтовича, С.І.Науменко, В.О.Шацької.

З сучасних шкільних програмах піднімається проблема формування музичної творчості та виховання активної, творчої особистості дитини, але цей бік виховання залишається ще на стадії теоретичних розробок.

Успішні результати пошуків активізації педагогічного процесу в сфері ідей розвиваючого навчання дозволяють подолати недосконалість процесу навчання, найбільш серйозним недоліком якого є те, що він потребує від учнів, головним чином, роботи репродуктивного мислення . Співвідношення між розвитком творчого /продуктивного/ та відтворюючого /репродуктивного/ мислення склалось так, що репродуктивне мислення займає значно більше місце в навчанні, творче ж функціонує вкрай недостатньо. Увага педагогів та психологів спрямована на пошуки таких форм роботи, які б активізували творче мислення учнів.

В музично-педагогічній літературі простежуються аналогічні тенденції в галузі активізації педагогічного процесу. Однак засобами музики як виду мистецтва значно підвищується роль уроків музики на шляху стимуляції учнів до творчої діяльності, діючи на

їхню емоційну сферу. Але, як у загальному, так і в музичному навчанні гостро стоїть питання про невідповідність нових прогресивних тенденцій до змін у змісті навчання традиційним методам викладання, наслідком чого є зниження рівня інтересу дітей до уроків музики в школі. Вирішення проблеми зацікавленості учнів у музичному навчанні на основі активізації їхнього музичного сприймання до рівня доцільних видів музичної діяльності висувається як актуальне педагогічне завдання.

Використання в навчально-виховному процесі музично-ігрової драматизації може стати тим засобом, який прискорить, активізує формування необхідних творчих здібностей молодших школярів. Під час драматизації музичного твору задум у дітей виникає під впливом переживань, викликаних цим твором. Драматизація має виконавсько-творчий характер діяльності, під час якої діти роблять елементарні узагальнення, застосовують комплекс художніх засобів в галузі музики, літератури, драматургії, хореографії. Вони привчаються відчувати виражальну, організуючу роль музики, і порушення тісних зв"язків музики і рухів викликає у них незадоволення.

Таким чином, словесний текст пісні, назва п"єси є тим джерелом, з якого дитина черпає уявлення про можливі дії, дістає образні характеристики для накреслення ходу гри-драматизації. Музика поглиблює наочно-образну сторону, емоційно забарвлює переживання дитини в процесі самої творчості. Музично-ігрова драматизація може проходити в умовах достатньо розвинутого сприймання музики і наявності в активі учнів навичок рухових і таких специфічних, як міміка, сценічна гра, характерна інтонація, щоб на цій базі знайти свій спосіб реалізації творчого задуму.

В пошуках резервів творчого розвитку дітей школа в різні часи зверталась до театру /Я.А.Коменський, Е.Ж.-Далькроз, К.Орф, К.С.Станіславський/. Сучасні психологи і педагоги/Ш.О.Амонашвілі, І.П.Вол-

ков/ вважають, що якраз в театральній грі, в перевтіленні народжується здатність взаєморозуміння, співчуття, співучасті і розвива - ються багатопланові задатки дитини. На стику навчання і виховання, на перехресті мистецтв і відбувається відкриття в творчому розвитку особистості дитини.

О.М.Леонтьєв, стверджує, що моторні процеси мають суттєве значення для відображення звучання. О.К.Костюк в своїй праці "Сприймання музики і художня культура слухача" пише,що визнання рефлектор - ності музичного сприймання приводить до розуміння його як перцеп - тивної дії з її компонентом - моторною реакцією, яка відіграє важливу роль у "привласненні" музичного твору слухачем. Цю думку підтверджує і С.І.Науменко, яка пише: "Усі методи формування музикальності були спрямовані на розвиток адекватного емоційного відзиву на музику, сенсомоторної реакції /чую-переживаю-дію/ на звукові комплекси..."[I]

Процес дитячої творчості під час музично-ігрової драматизації може мати такий вигляд: музика - естетичні переживання дитини - створення нею музично-ігрового образу. Творчо здібною дитиною можна назвати ту, дії якої в процесі музично-ігрової драматизації відповідають таким критеріям: інтерес, який проявляється в емоційному сприйманні музичного твору і в бажанні відтворити його в музично-ігровій формі; прагнення до самостійності у створенні ігрового задуму та знаходженні способів його вирішення; самостійність дій і мислення дитини є необхідною передумовою успіху в художній діяль -

---

I. Науменко С.І. Формирование музыкальности у младших школьников в процессе индивидуального обучения // Вопр.псих. -М.: Педагогика, № 4, 1987.-С.72.

ності, основою, на якій розвивається оригінальність у творчості; важливим критерієм творчої особистості є здатність переносу набутих знань та практичних навичок в інші ситуації. Здібності - це комплекс тих властивостей, які самі і дають змогу особистості найефективніше, найпродуктивніше використовувати набуті в процесі навчання знання та вміння при розв"язанні конкретних завдань.

З метою визначення творчих проявів у дітей шести років у процесі музично-ігрової діяльності був проведений констатуючий експеримент серед учнів перших класів та вихованців підготовчих груп дитячих садків. Всього 695 дітей.

Метою експерименту було виявлення творчих можливостей дітей в процесі виконання ними творчих завдань. Для цього дітям пропонувалось передати в формі музично-ігрової драматизації характерні особливості незнайомого музичного твору та своє ставлення до нього. Аналіз творчої музично-ігрової діяльності дітей здійснювався з урахуванням ряду загальних та спеціальних показників. Серед загальних показників були: наявність або відсутність захопленості, невимушеності поведінки, швидкість реакції під час виконання завдання, зміна настрою під час розвитку образу, наявність або відсутність ініціативи та активності, реалізація образу відповідно задуму.

Спеціальні показники в галузі руху включали оригінальність або стереотипність рухів, відповідність їх тексту і мелодії пісні чи сюжету програмної музики; розвиток ігрового образу або його сталість; самостійність або наслідування в знаходженні відповідних рухів під час реалізації задуманої композиції гри; виразність виконання рухів або невміла їх інтерпретація. Спеціальні показники в галузі музично-ритмічного втілення: сприймання динаміки твору

з його нюансами, визначення форми твору, його будови в зв"язку з аналогічними особливостями рухів, ритмічність рухів, вміння підпорядкувати їх ритму музики, вкластися в часі та в просторі /колективі/, виявляючи при цьому ініціативу і винахідливість.

Проведений зріз показав досить низький рівень творчих проявів у дітей шестирічного віку в процесі музично-ігрової діяльності. Аналіз результатів виконання завдань дає можливість розподілити дітей за такими рівнями відповідно їхнім творчим проявам.

І-й /високий/ - у дітей проявляється активність, захопленість творчою діяльністю, має місце виразність рухів, узгодженість їх із засобами музичної виразності /лад, темп, динаміка, штрихи тощо/, самостійність, вміння переносити набуті знання та навички в нові ситуації /I0 % дітей/.

П-й /середній/ - активність та інтерес проявляється вибірково під час виконання окремих завдань, рухи в основному відповідають характеру та засобам музичної виразності, спостерігається відносна самостійність у використанні знань та навичок в нових ситуаціях /28,3 % дітей/.

Ш-й /низький/ - ініціатива та активність майже не проявляється, творчі завдання інтересу не викликають, переважає наслідування рухів та їхня одноманітність /6I,7 % дітей/.

Таким чином, аналізуючи результати цього експерименту та беручи до уваги особливості музично-ігрової драматизації для дітей відповідного віку, можна припустити, що музично-ігрова драматизація є тим засобом, який за відповідних педагогічних умовах буде активізувати формування творчих здібностей молодших школярів. Свою дослідницьку роботу ми зосередили на перших класах шестирічок, для яких ігрова діяльність є провідною.

Аналіз наукових досліджень і практичного досвіду дозволяє вважати, що на сучасному етапі доцільно спрямувати наукові по - шуки засобів розвитку творчих здібностей за такими напрямками:

а/ дослідження особливостей підготовчого етапу розвитку творчих здібностей засобом музично-ігрової драматизації з ура- хуванням наступності програм дитячого садка і початкової школи;

б/ розробка методики, яка дозволить активізувати інтерес першокласників до занять творчою діяльністю на уроках та в поза- урочний час /заняття ритмікою та гуртків творчості/, засобами музично-ігрової драматизації розвивати уяву, фантазію, самостій- ність та інші прояви, необхідні для творчого розвитку особистос- ті.

В другому розділі "Формування творчих здібностей молодших шко- лярів в процесі музичної навчально-ігрової драматизації" викла- дені результати експериментальної роботи, спрямованої на форму - вання у дітей молодшого шкільного віку творчих здібностей в про- цесі музичної навчально-ігрової діяльності.

Метою формуючого експерименту було переконатись в доцільності використання в роботі вчителя-класовода та музики для підвищення творчої активності учнів розробленої методики, заснованої на ви- користанні музичної драматизації в навчальному процесі. В контроль- них класах уроки музики проводились без систематичного використан- ня елементів драматизації.

Першим варіантом експерименту передбачалось використання му- зично-ігрової драматизації в умовах традиційного уроку. Другий варіант давав можливість удосконалювати і збільшувати обсяг му- зично-ритмічних рухів на заняттях ритмікою і цим сприяти більш вільно і якісно реалізовувати дитячі музично-ігрові задуми на уроках музики. Третій методичний варіант відрізнявся від перших

двох тим, що поряд з уроками музики проводилась робота музичного гуртка. Демократична атмосфера гуртка , свобода вибору виду діяльності, тісне співробітництво між дітьми в створенні ігрової ситуації повинні були сприяти більшій самостійності і творчій активності їх в розв"язанні творчих завдань на уроках музики. Розвиток творчих здібностей учнів здійснювався шляхом забезпечення систематичності і послідовності, зростаючої складності навчання. Ускладнення в роботі відбувалось на шляху зростання складності навчально-музичного матеріалу та вимог до якості реалізації творчого задуму.

Формування творчих здібностей засобами музично-ігрової драматизації вимагало вирішення таких завдань:

- розробка системи музично-дидактичних та музично-ритмічних ігор та вправ як провідних засобів розвитку творчих музичних здібностей;

- активізація сенсорного розвитку учнів шляхом систематичного використання в роботі музично-дидактичних та музично-ритмічних ігор;

- активізація процесу вивчення музичних творів шляхом використання елементів проблемного навчання, спеціальних завдань, які сприяють розвитку уяви, музичної пам"яті, самостійності та інших характеристик творчих здібностей особистості;

- створення необхідних педагогічних умов на уроці та в позаурочний час, які забезпечили б формування таких компонентів творчих здібностей, як інтерес, самостійність, оригінальність, комбінаторність та перенос знань та навичок в нові ситуації; збагачення знань, уявлень дітей про предмети і явища, які вони спостерігають і збираються відображати; формування задуму, його збагачення і уточнення в процесі створення музично-ігрового образу.

новими характерними рисами; спрямування дітей на пошук доповнень в реалізації творчого задуму, залучення уваги дітей до знахідок інших дітей.

Контрольний зріз після проведеного формуючого експерименту складався з трьох завдань, в процесі яких визначалося наскільки підвищився рівень творчих здібностей учнів. При цьому були виявлені творчі можливості їх при виконанні в ігровій формі творів з локальними музичними образами /типу лейтмотивів/, уміння створювати музично-ігровий образ на музику з яскраво вираженою динамікою його розвитку, уміння дітей створювати музично-ігрову композицію на музичний твір з контрастуючими образами.

З приведеної нижче таблиці можна зробити висновок про якісні зміни в розвитку творчих здібностей особистості молодшого школяра під час виконання контрольних творчих завдань в класах з різним методичним варіантом. В експериментальних класах зайнято 389учнів, а в контрольних - 269.

Таблиця I

Динаміка розвитку творчих здібностей школярів в умовах включення їх в музично-ігрову драматизацію /у %/

Рівні	Констатуючий експеримент		Формуючий експеримент					
			II мет.вар.		I мет.вар.		III мет.вар.	
	Експ. класи	Контр. класи	Експ. кл.	Контр. кл.	Експ. кл.	Контр. кл.	Експ. кл.	Контр. кл.
Висок.	9,8	I0,2	I3,3	6,6	I4I,7	6,5	I35,0	6,7
Серед.	28,2	27,9	I55,0	36,7	I40,0	36,5	I48,3	36,9
Низьк.	62,0	6I,9	I3I,7	56,7	I I8,3	57,0	I I6,7	56,4

Аналізуючи результати, наведені в таблиці I, можна зробити

такі висновки. Для експериментальних класів, що працювали за І-м методичним варіантом /уроки музики з елементами драматизації та ритміки/, було характерне виконання творчих завдань без злету фантазії, скромними засобами виразності, хоч якість сприймання музики суттєво покращалась. Це пояснюється тим, що завдяки використанню на уроках елементів драматизації та ритміки діти набули знань та навичок визначення найбільш яскравих засобів музичної виразності, а передати їх в рухах, грі не вистачило обсягу відповідних рухів та досвіду. Творчі задуми учнів часто не співпадали з їхніми можливостями. Суттєві зміни відбулися в показниках середнього рівня, який виріс з 28,3 % до 55 %, і низького, показник якого становить 31,7 %; високий рівень виріс всього на 3,3 %.

Заняття ритмікою, які проводились за П-м варіантом, дали можливість дітям набути необхідних навичок і в достатньому обсязі в галузі руху. В цих класах різко виріс показник високого рівня творчих здібностей учнів. Він складає 41,7 %, середній рівень також досить високий - 40 %, низький складає 18,3 %. Це стало можливим через те, що в навчальному процесі використовувався блок уроків музики і ритміки. В цьому випадку кожний з уроків, виконуючи свою специфічну функцію, взаємовпливав один на одного, що сприяло підвищенню рівня сприймання музики, розвитку слухового контролю, набуттю відповідного досвіду музично-ігрової драматизації.

Класи, які працювали за Ш-м методичним варіантом, показали найвищий показник середнього рівня творчих здібностей - 48,3 %; високий рівень складає 35 %, а низький - 16,7 %. Такі досить високі результати отримані завдяки поєднанню в навчально-виховному процесі уроків музики і позакласної художньої діяльності, де велику роль відігравала методика колективної праці і співробітництва.

Кожен з варіантів методики має свої позитивні сторони і давав відповідний позитивний результат, який полягав в тому, що у дітей підвищувався рівень творчих здібностей. Це виявилось в переході дітей з груп з більш низькою підготовленостю до творчої діяльності до більш високої.

Проведена робота переконує в тому, що створення музично-ігрового образу тісно зв"язане з оволодінням необхідними навичками і уміннями. Чим більше умінь у дитини, тим глибше вона може передати свій задум, проявити при цьому свободу творчого вирішення завдання.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив висунуту гіпотезу про можливість активізувати розвиток творчих здібностей особистості молодшого школяра в процесі музичної навчально-ігрової драматизації.

Проведене дослідження дає можливість зробити такі висновки:

I. Дані експериментальної роботи підтверджують, що формування творчих здібностей молодших школярів досягається при використанні в навчально-виховному процесі музично-ігрової драматизації за відповідних педагогічних умов.

2. Психофізіологічні особливості першокласників та синтетичність жанру музично-ігрової драматизації дозволяють шляхом розвитку і активізації музично-творчих здібностей успішно формувати творчу особистість дитини /ініціативу, інтерес, самостійність, переносити та комбінувати набуті знання та практичні навички/.

3. Цілеспрямоване використання музично-дидактичних та музично-ритмічних ігор в навчально-виховному процесі з метою розвитку повноцінного сприймання музичного твору та відображення його особливостей в рухах, ігровій формі, сприяли поступовому формуванню творчих здібностей з урахуванням складності творчих завдань,

що залежало від особливостей розвитку музичного образу.

4. Найбільш успішно розвиваються творчі здібності на уроках музики, якщо паралельно з ними використовуються заняття з ритміки або художньо-творча діяльність в формі гуртка. В цьому випадку заняття з ритміки, збагачуючи сенсорні можливості дітей,створюють необхідний обсяг музично-ритмічних рухів, а заняття в гуртку сприяють більшій самостійності учнів, збагачуючи їх практичний досвід щодо різних способів вирішення творчих завдань. Оптимальним методичним варіантом може бути такий: урок музики - урок ритміки - позакласна художньо-творча діяльність.

Проведене дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми формування творчих здібностей молодших школярів. Являє собою науковий інтерес дослідження впливу музично-ігрової драматизації на всебічний розвиток особистості учнів молодших класів, в тому числі на формування стійких етичних та моральних норм поведінки в процесі музичної драматизації; вивчення шляхів та умов підготовки студентів педвузів до цього виду діяльності.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях автора:

I. Запрошує "Музична казка". - ж."Дошкільне виховання",№ 3, I98I. - С.23.

2. Із звичайної кульки. - ж."Дошкільне виховання", № 4, I983. - С.5.

3. Залучайте до краси змалку. - ж."Дошкільне виховання",№2, I985. - С.27.

4. Концерт, присвячений композитору В.Шаїнському /сценарій/.- ж."Початкова школа", № 6, I988. - С.7I-73.

5. Пионерское лето. Метод. рекоменд.вожатому. -Переяслав-Хмельницкий филиал КГПИ им.М.П.Драгоманова,I989.- С.28-35.

6. Пісні Аркадія Філіпенка /сценарій/. - ж."Початкова школа", № 5, 1989. - С.71-75.

7. Игра как средство воспитания детей ст.дошк. и мл.шкл. возрастов. - Тези рег.науково-практ.конф. "Педагогическое наследие Н.К.Крупской и его творческое использование". Переяслав-Хмельницький, 1989. - С.131-133.

8. Принцип межпредметного подхода в экологическом воспитании мл.школников. - Тези рег.науково-практ. конф. "Экология:проблемы образования и воспитания". Переяслав-Хм.,1990.- с.54-56.

9. Формирование творческой активности уч-ся нач.кл. во внеклассной работе средствами музыкального искусства. - Метод.реком. Переяслав-Хм., 1990. - С.27.

10. Я.А.Коменський про вирішальну роль практичної діяльності в учбово-виховному процесі. - Тези міжвуз. науково-практ. конф. "Педагогічна спадщина Я.А.Коменського і перспективи розвитку нар.освіти". Переяслав-Хм., 1992. - С.27-28.

Підписано до друку 18.03.1994р.Об.1.0,Формат 60x84 1/16.

Друк офсетний.Тир.100.Зам.71.Безплатно.
ДоД УДПУ ім.Драгоманова,Київ,Пирогова,9.